

SZEKERES SZABOLCS

Hajnóczy Péter A fűtő című kötete a korabeli kritikák tükrében

A Hajnóczy-életműről szóló írásokat olvasva feltűnő, hogy a recepciót érintő megjegyzések a korabeli recenziók pozitívumait emelik ki. A közelmúltban egy, a szerző munkásságával foglalkozó konferencián¹ is hallható volt néhány hasonló vélemény. Dérczy Péter² még ennél is tovább megy, amikor a szakmabeliek már-már feltétel nélküli rajongásáról ír. Azonban a kritikák átböngészése után hamar világossá válik, hogy nem ennyire egyszerű a helyzet, s jóval árnyaltabb vélemény megfogalmazására lenne szükség. Kabai Csaba³ már sokkal óvatosabban és körültekintőbben jár el, mikor a recepció bipoláris jellegét hangsúlyozza. Az alábbiakban a szerző első kötetéről, *A fűtőről* megjelent írásokat vizsgálom meg. Megpróbálom bemutatni a fogadtatás főbb irányait, tendenciáit.

A Hajnóczy-recepcióról azért nehéz írni, mert a kultikus megnyilatkozások és a tudományos módszerekkel alátámasztható, kritikai észrevételek nemegyszer szorosan összefonódnak. Ez az életmű egészére nézve is igaz, különösen az utolsó két kötetre, *A halál kilovagolt Perzsiából* és a *Jézus menyasszonya* címűekre. *A fűtő* azért lehet érdekes, mert itt még annyira nem működött fent említett mechanizmus. Tehát a recenzensek, kevés kivételtől eltekintve, a szövegből, s itt még nem a szerző életmódját övező mítoszból, a saját maga által kreált legendából indultak ki. Egy hosszabb tanulmány témája lehetne az, hogy hogyan változik, deformálódik a későbbiek folyamán a szerzőről szóló írások hangvétele, minősége, tudományos hitele. Ez egyben az 1970-es évek művészettel foglalkozó folyóiratainak és a napilapok hasábjain megjelenő recenziók kritikája is lehetne.

Hajnóczy kötete 1975-ben a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában jelent meg. Az írásokat három dimenzió mentén tárgyalom.

1. Az üdvözlés gesztusa

Egy pályakezdő alkotónál nagyon fontosak az első visszajelzések, különösen akkor, ha az író nem is annyira fiatalon jut el az önálló kötetig. Hajnóczy Péter 33 éves *A fűtő* megjele-

¹ „A párbeszéd helyzetébe kerülni...” Hajnóczy Péter (újra)olvasásának lehetőségei. 2008. november 20–21. Grand Café, Szeged.

² „A fogadtatása jó, sőt egyre inkább hódoló jellegű a kritika részéről – értetlenséggel nem kell megküzdenie (a néhány „pártos” recenzió még a korban sem volt veszélyesnek mondható), a Mozgó Világ című folyóirat műhelyt és baráti közösséget nyújt számára.” Dérczy Péter: A forma keresése. *Élet és Irodalom* 2007/24. 24.

³ Kabai Csaba: „A siker: bűn”. *A Hajnóczy-recepció néhány kérdése. Új Forrás*, 2007/1. 82.

nésekor. Nagy a felelőssége van a kritikának a befogadás és az elfogadás gesztusában; az esztétikai hatás és a minőség meghatározásában.

Mint az írások számából is majd látni lehet, az első kötet nagy feltűnést keltett. Mind-egyik kritikus talál legalább egy kiemelésre érdemes novellát, még azok is, akik egyébként egyértelmű csalódásként értékelik a pálya kezdetét. Általánosságban elmondható, hogy a legtöbbször méltatott novella a címadó szöveg, *A fűtő*. A meséket szinte mindegyikük elutasítja, és művészi kudarcként értékeli.

Szász Imre⁴ arról ír, hogy mennyire nehéz publikálni, hiszen az elsőkötetesek már nem igazán fiatalok. Ugyanakkor örül annak, hogy az úgynevezett „beatnik”-kóválygások után hangot vált a magyar próza, és már nemcsak a generációs ellentétek kerülnek az írók érdeklődésének középpontjába.

Mátyás István⁵ a folyóiratokban megjelent írások alapján többet várt a kötettől. Többek között hiányolja a Márai-történetekből a minimálisan elvárható írói állásfoglalást. Zappe László⁶ szerint a mondanivaló nem megy túl a kamaszos lázadás, útkeresés dühösebb vagy szelídebb változatain.

Bikácsy Gergely⁷ az utóbbi évek legjelentősebb kötetének tartja *A fűtőt*, Kovács Károly⁸ szerint Hajnóczy novellái különösebb erőlködés nélkül érik el a katarzist. Dérczy Péter⁹ a szerző kialakult, érett írói világát, Takács József¹⁰ a mesék és az elbeszélések egységes szemléletét méltatja.

2. Tehetséges vagy, de...

A korabeli szakirodalom közös jegye a tehetség, a rátermettség elismerése, amelyet szinte mindig kisebb-nagyobb fenntartások kísérnek.

Balassa Péter¹¹ szerint a kötet írásait a „csenevész nyelvi atmoszféra” jellemzi, és „szociológikus-ideológikus” megközelítést javasol, valamint hangsúlyozza, hogy veszélyesen sok a hanyag mondat, a nyelvi igénytelenség.

Berkes Erzsébet¹² rámutat, hogy a legerősebb novella a *Ki a macska?*. Ám ezzel együtt úgy érzi, hogy Hajnóczy „nehézkés szellemiségű állatmeséket, folyamkaviccsá ráspolyozott abszurd történeteket mond el.”

Dérczy Péter¹³ Hajnóczy írásaiban alapproblematikának gondolja a valóság és az egyén viszonyainak, kapcsolatainak bonyolult ellentmondásosságát, összeütközését. Külön felhívja a figyelmet az iróniára. „Az egyszerre távolságtartó és azonosuló attitűd eredményezi

⁴ Szász Imre: Új hangok. üő: Háló nélkül. Szépirodalmi, Budapest, 1978. 98.

⁵ Mátyás István: Hajnóczy Péter: *A fűtő*. Kritika, 1976/6. 24.

⁶ Zappe László: Két „elsőkötetes”. (Hajnóczy Péter és Bólya Péter könyvéről.) Népszabadság, 1975. szeptember 4. 7.

⁷ Bikácsy Gergely: *A fűtő* meg a tavasz. Élet és Irodalom, 1976/1. 11.

⁸ Kovács Károly: Hajnóczy Péter: *A fűtő*. Palócföld, 1977/1. 30.

⁹ Dérczy Péter: Irónia és groteszk. Új Írás, 1977/9. 116. 117.

¹⁰ Takács József: Hajnóczy Péter: *A fűtő*. Alföld, 1976/6. 74.

¹¹ Balassa Péter: Hajnóczy Péter: *A fűtő*. Jelenkor 1976/2. 191. 192.

¹² Berkes Erzsébet: *A fűtő*. Hajnóczy Péter novellái. Magyar Nemzet, 1975. november 16. 13.

¹³ i. m.: 117.

egyik alapvető szemléleti sajátosságát, az iróniát.” Ez utóbbira példának a *Foghúzás* című novellát hozza.

Zappe László¹⁴ véleménye az, hogy biztos formakezelést árul el ugyan a szerző, de jellemző a „közösségi ügyekkel szembeni szkepszis, a világnak a társadalom nagy mozgásfolyamatain kívül helyezkedő figurák nézőpontjából való szemlélete.”

Hajdu Ráfis Gábor¹⁵ nehezen megfejtethető és értelmezhető szerzőnek érzi Hajnóczyt. Olvasásszociológiai szempontokat érvényesítve megjegyzi, hogy 1977 végén még kaphatók voltak a könyvesboltokban az 1975-ben megjelent *A fűtő* példányai.

Nagy Annamária¹⁶ elismeri a címadó novella ötletességét, de szerinte nem derül ki, hogy Kolhász miért adja fel a harcot. „Vajon az értelem diktálja-e a „tervszerű visszavonulását”, vagy a jelleme roppan össze?”

Kovács Károlyt¹⁷ *A fűtő* című elbeszélés szerkesztése a némafilmek montázstechnikájára emlékezteti. Felhívja a figyelmet arra, hogy a rövid fejezetcímszerű témára utalások a némafilmek magyarító felirataihoz hasonlóak.

Bikácsy Gergely¹⁸ nagy fegyverténynek érzi a kötet érett és gazdag humorát. Fontosnak gondolja azt, hogy „Hajnóczy nem fénykép-objektív szemmel láttatja a világot, hanem saját, tudatosan rögzített szemszögéből.”

Mátyás István¹⁹ ezzel szemben éppen a fényképszerű bemutatást hangsúlyozza.

Szász Imre²⁰ nagyra tartja a szerző pontos, hűvös, fegyelmezett írásait, és azon sajnálkozik, hogy nem regény lett ebből az alapanyagból.

Czére Béla²¹ a kortársak közül Császár Istvánhoz, Munkácsi Miklóshoz és Csörsz Istvánhoz hasonlítja. Hajnóczy nem karkai modellt emel világunkra, „hanem a bürokratikus valóságzférák, abszurd tartalmát világítja át példás buzgalommal”. *A fűtő* novelláit Császár *Fejforgás* című kötetével rokonítja.

Dobai Péter²² labdarúgó-mérkőzéshez hasonlítja a címadó írás cselekményét. Kolhász a kapus, aki ellen tizenegyest ítélnék azzal, hogy megtagadják tőle a napi fél liter tejet. Eleve bukásra van kárhoztatva.

Zalán Tibor²³ a kritika kritikáját fogalmazza meg, amikor arról ír, hogy a Balassa Péter által használt olyan kifejezések, mint a „csenevész nyelvi atmoszféra” és a „szociologikus-ideologikus” mennyire nem állja meg a helyét Hajnóczyval kapcsolatban. Hasonlóan nem érzi érvényesnek Dérczy Péter „groteszk és irónia” meghatározását sem.

¹⁴ i. m.: 7.

¹⁵ Hajdu Ráfis Gábor: Az utak elválnak. Népszabadság, 1977. november 30. 7.

¹⁶ Nagy Annamária: Kolhász Mihály újabb lázadása. Mozdó Világ 1976/2. 87.

¹⁷ i. m.: 30.

¹⁸ i. m.: 11.

¹⁹ i. m.: 25.

²⁰ i. m.: 100.

²¹ Czére Béla: Két novelláskötet. M. Hajnóczy Péter novellái. Magyar Nemzet 1977. november 11. 4.

²² Dobai Péter: Honvágy a bátorságra, az odaadásra és az igazságra. Valóság, 1977/11. 86.

²³ Zalán Tibor: „Sorsod a csillagok tükrében.” Életünk, 1979/12. 1076.

3. Előrejelzések

Ide azok a kommentárok kerültek, amelyek a pálya további alakulásával foglalkoztak.

Zappe László²⁴ székepszisének ad hangot, amikor megjegyzi: „A történelem alatti világ bizonyára sok érdekes, jól megírható kuriózumot kínál, de aligha lehet rá életművet (...) építeni.”

Balassa Péter²⁵ nagy várakozással tekint a szerző további pályafutása elé. Azonban fenntartásai is vannak. Művészi formát kellene találni az okos szociológiához, ezért távol-ságtartó ironiát javasol a valóság súlyos ökölcspásaitól.

Gáll István²⁶ kiemeli az író „titoklátó” képességét. „Hajnóczy Péter valami titkot tud. Valamit az emberen túli világról: arról, ami innen van az emberségen, és arról, ami már túl van rajta.”

Hajdu Ráfis Gábor²⁷ véleménye szerint a szakmai fogadtatásra inkább várakozó hallgatás, semmint az elismerés jellemző. Nehezen lehetne eldönteni azt, hogy valóban tehetséges ember írta-e a novellákat. Szerinte Hajnóczy előtt két lehetőség áll: az egyik a realizmus, a másik a modernizmus. Hajdu Ráfis a realizmus útját javasolja.

Berkes Erzsébet²⁸ szerint mivel a *Ki a macska?* a legütősebb írás, a továbbiakban ezt az írói vonalat kellene erősíteni.

A *fűtő* esetében az elmarasztaló vélemények elsősorban a valósághoz, a realizmushoz való viszony problematikussága, a társadalomalakító szándék elmaradása miatt íródtak. Láthattuk, hogy mennyire vegyes volt az első kötet fogadtatása. Jónak, esetleg elfogultnak semmiképpen sem nevezhetjük. A miértnek több indoka is lehet. Az 1970-es évek közepén a kritikai diskurzus még nem volt elég felkészült az újszerű, a posztmodernhez közel álló prózazapóetikák érdemi elbírálására. A folyóiratok, napilapok konzervativizmusa, előítéletessége is rányomta a bélyegét a recenziók színvonalára. Mégis a recepció e szakaszára, legalábbis többé-kevésbé, a szakmaiság volt a jellemző. A következő három kötet esetében már a személyeskedés válik hangsúlyossá, az írások nem kis részében rosszízű tanácsok, megjegyzések olvashatók az író életmódjával kapcsolatosan. De ez a téma már egy hosszabb tanulmányt érdemelne.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BALASSA PÉTER: Hajnóczy Péter: *A fűtő*. Jelenkor 1976/2. 190–192.
 BERKES ERZSÉBET: *A fűtő*. Hajnóczy Péter novellái. Magyar Nemzet, 1975. november 16. 13.
 BIKÁCSY GERGELY: *A fűtő meg a tavasz*. Élet és Irodalom, 1976. január 3. 11.
 CZÉRE BÉLA: Két novelláskötet. M. Hajnóczy Péter novellái. Magyar Nemzet, 1977. november 11. 4.
 DÉRCZY PÉTER: *Írónia és groteszk*. Hajnóczy Péter: *A fűtő*, M. Új Írás, 1977/9. 116–118.
 DÉRCZY PÉTER: *A forma keresése*. Élet és Irodalom, 2007/24. 24.
 DOBAI PÉTER: *Honvágy a bátorságra, az odaadásra és az igazságra*. Valóság, 1977/11. 85–90.

²⁴ i. m.: 7.

²⁵ i. m.: 192.

²⁶ Gáll István: Hajnóczy Péter: *A fűtő*. uő: Hullámlóvas. Kozmosz Könyvek, Budapest, 1981. 303.

²⁷ i. m.: 7.

²⁸ i. m.: 13.

- GÁLL ISTVÁN: Hajnóczy Péter: A fűtő. uő: Hullámlovas. Kosmosz Könyvek, Budapest, 1981. 303–304.
 HAJDU RÁFIS GÁBOR: Az utak elválnak. Népszabadság, 1977. december 30. 7.
 KABAI CSABA: „A siker: bűn.” A Hajnóczy-recepció néhány kérdése. Új Forrás, 2007/1. 82–91.
 KOVÁCS KÁROLY: Hajnóczy Péter: A fűtő. Palócföld, 1977/1. 30.
 MÁTYÁS ISTVÁN: Hajnóczy Péter: A fűtő. Kritika, 1976/6. 24–25.
 NAGY ANNAMÁRIA: Kolhász Mihály újabb lázadása. Mozgó Világ, 1976/2. 87–88.
 SZÁSZ IMRE: Új hangok. uő: Háló nélkül. Szépirodalmi, Budapest, 1978. 98–101.
 TAKÁCS JÓZSEF: Hajnóczy Péter: A fűtő. Alföld 1976/6. 74–75.
 ZALÁN TIBOR: „Sorsod a csillagok tükrében.” Életünk, 1979/12. 1076–1079.
 ZAPPE LÁSZLÓ: Két „elsőkötetes”. (Hajnóczy Péter és Bólya Péter könyvéről.) Népszabadság, 1975. szeptember 4. 7.

